

מיומנות מס. 6

בקיאות והתמצאות כללית

"לעולם הוי כונס דברי תורה כללים כללים

שאם אתה כונסם פרטים פרטים – מיגעין אותך.

משל לאדם שהלך לקיסרי, אם נוטל מעותיו פרוטות פרוטות – מיגעין אותו.

אלא מצרפן ועושה אותן סלעים

ופורט ומוציא בכל מקום שירצה..".

(אוצר המדרשים, וספרי דברים)

הקדמה

לבקיאות ולהתמצאות של התלמיד בחומש - מספר מטרות:
ראשית, ההתמצאות הטכנית (על פי פרק ופסוק) מאפשרת לתלמיד לפתוח את החומש ולהתחיל בלמידה.

שנית, הבנת סדר האירועים בחומש מסייעת להבנת הפסוקים בהם הוא עוסק.
ובנוסף, הבנת סדר ורצף מאפשרים זכרון טוב יותר של הנלמד.

השלבים

1. האיתור הטכני: בשלב הראשון ילמדו התלמידים כיצד להתמצא בחומש באופן טכני, ולפתוח בפרק ובפסוק, או בפרשה הנכונה, בחומש הנלמד. בהמשך (כיתה ג) נוכל לבקש מהתלמידים לפתוח מקור בחומש אחר, או בספר אחר מהתנ"ך, הגם שלא נלמדים בשנה זו. כמו כן, התלמידים צריכים להכיר את סדר הפרשות בחומש הנלמד.

2. איתור והתמצאות על פי רצף והקשר: החל מכיתה ג' נצפה מתלמידים להבין ולסדר כראוי רצף של אירועים. בשלב מתקדם יותר (כיתה ו) נצפה מהתלמידים גם לראיה כללית יותר של פרשייה כחלק ממסגרת/נושא רחב.

א. איתור טכני

שלב א

במהלך כיתה ב מצופה מן התלמיד להתמצא באופן טכני בחומש הנלמד ולאתר פרק, פסוק ופרשה.

דוגמאות:

- (1) נבקש מהתלמידים לפתוח בפרק ט"ו פסוק ב.
- (2) נשאל את התלמידים באיזה פרק ובאיזה פסוק מתחילה פרשת וירא.
- (3) נבקש מהתלמידים לפתוח בתחילת פרשת תולדות.
- (4) נשאל את התלמידים באיזה פרשה נמצא פרק כ"ב פסוק א'.

שלב ב (כיתה ג-ד)

מצופה מן התלמיד לדפדף ולחפש מידע גם מתוך חומשים אחרים שאינם נלמדים באותה עת, תוך הכוונה של המורה לחומש ופרשה מתאימה. כדי לעשות זאת נדרשת לתלמידים ידיעת סדר הפרשות בכל חומש שאותו לומד.

לדוגמא, כאשר המורה ילמד בכיתה :

"וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ : וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה, בְּשָׂדֶה אֹת, כָּל עֲבֹדָתָם, אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם, בְּפָרֹךְ". (שמות א, יג - יד)

יבקש מהתלמידים לפתוח בספר בראשית, פרשת לך לך, בנושא ברית בין הבתרים:

"וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתְּרַדְּמָה נֶפֶלָה עַל אַבְרָם וַהֲנִה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֹת עָלָיו: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הָגוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל :- (בראשית טו, יב יד)

ממשימת התמצאות זו נמצאנו למדים שדברי ה' שנאמרו לאברהם מתקיימים.

א:

כאשר המורה ילמד את תפילת משה לכפרה על מעשה חטא העגל:

"זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אַרְבָּה אֶת זֶרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת הָאֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתָן לְזֶרְעֶכֶם וְנִחַלּוּ לְעַלְמָם" (שמות לב, יג)

יבקש מהתלמידים לפתוח בספר בראשית במקומות שבהם למדנו על הבטחת ה' לאבות

התלמידים ידעו כעת למקם את ברית בין הבתרים שנכרתה עם אברהם ונלמדה בספר בראשית פרשת לך לך, הרבה שנים לפני שיעבוד מצרים המופיע בספר שמות.

משימת התמצאות זו מחזקת את הלימוד של דברי משה בתפילתו על כוחן הגדול של הברית וההבטחות לאבות האומה.

וכן:

שאלות בקיאות והתמצאות, כמו: כאשר לומדים את נושא הקרבנות בספר ויקרא המורה ישאל היכן מצאנו בספרים בראשית ושמות אנשים שהקריבו קרבנות.

שלב ג

בכיתה ה' נוסף להפניות גם איתור בספרי נביאים.

כמו כן המורה יפנה את התלמידים לאיתור מקורות מהתורה בזיקה לנלמד בנביא.

דוגמאות:

המלכת שאול (שמ"א פרק ח) – מצוות "שום תשים עליך מלך" (דברים פרק יד)

נאומו של יפתח (שופטים פרק יא) – המעבר בעבר הירדן (במדבר פרק כא)

מעשה שמשון (שופטים פרק יג) – פרשת הנזיר (במדבר פרק ו)

בנוסף, מצופה כי התלמיד יכיר את כ"ד הספרים וידע לשייכם ל: תורה, נביאים, כתובים, 5 מגילות.

ב. איתור והתמצאות על פי רצף והקשר

שלב א (כיתות ג-ד)

התלמיד יידרש לזכור ולהבין את סדר הנושאים ואת ההקשר הרחב שלהם בפרק, פרשה, או חומש, כאשר יש משמעות לסדר זה.

בתחילה יידרשו התלמידים להבין סדר נושאים בתוך יחידה נתונה בעלת גבולות זמן ברורים, כאשר המורה מציג בפני התלמידים את החלקים השונים של הסיפור. דוגמה לכך ניתן למצוא בקישור המצ"ב באתר "ללמוד וללמד" - [משימת הערכה לפרשת שמות](#): "שלב 3 - סידור איורים על פי רצף" העוסק ברצף האירועים בשליחות משה, חומש שמות פרקים ב-ד:

או:

המורה ייתן לתלמידים חלקים, או פסוקים, מתוך מעשה המרגלים (השליחות, דברי כלב, הבאת הפירות, מלחמת המעפילים, המגפה וכדו') והתלמידים יסדרו אותם על פי הסדר.

שלב ב (כיתה ה) מצופה מהתלמיד לסדר בעצמו רצף נכון של אירועים/נושאים, לדוגמה: ספר במדבר פרקים כ"ב- כ"ד: נבקש מהתלמידים לכתוב באילו מקומות עבר בלעם בכדי לקלל את ישראל.

או:

בזמן שילמדו בכיתה על ארון הברית נבקש מהתלמידים לפתוח בספר שמואל א פרקים ד-ז ולכתוב לפי סדר באילו מקומות עבר ארון בית ה' בארץ פלשתים, עד שחזר לעם ישראל.

שלב ג (כיתה ו)

נצפה כי התלמיד יכיר מקומה של פרשיה ללא צורך "לדפדף" בכל הספר, אלא על פי ההבנה הכללית של הספר וחלקיו. לדוגמה:

- 1) באיזה פרק דוד מולך על כל ישראל?
- 2) היכן בחומש דברים נמצא את נושא מצוות המלך?

כמו כן, חומש דברים מזמן לנו חזרה על פרקים בחומשים שמות-במדבר. נצפה שהתלמיד יתמצא בסדר הכללי של הנושאים המופיעים בחומש וידע לאתר אותם בחומש.

שאלות נוספות לדוגמא:

- באיזה חומש ובאיזו פרשה עברו בני ישראל בים סוף?
- באיזה חומש ובאיזו פרשה למדנו על חטא המרגלים?
- באיזה חומש ובאיזו פרשה למדנו על פטירת מרים?

שימוש במאגר תורני ממוחשב

בכיתה ו נלמד את התלמידים כיצד להשתמש במאגר תורני ממוחשב. שימוש במאגר מאפשר לתלמיד לאתר פסוק בתוך היקף מקורות נרחב, וכן לאתר מקור שעדיין לא למד או שלמד לפני זמן רב ולא זכור לו. מובן, שדרושה הכוונה של המורה בשימוש נכון במאגר. המורה ייתן משימה וילווה את התלמידים בתהליך החיפוש. לדוגמא: חיפוש הופעתה של מילה מסוימת, או שם של דמות; נסיון לפרש מילה יחידאית על ידי איתור מילים דומות. כמו כן ישנם מאגרים שבהם ניתן לראות את הספרים סרוקים וניתן להשתמש במאגרים אלו על מנת לראות סוגים שונים של כתיבת שירה (שירת הים, שירת האזינו, שירת דבורה).